

Արձանացիր 'ի միտ առ, զի մեծ են շահք զիտմանդ այդ
 Քան զըսքանչանս վայրապար կամ զահ տեղւոյն սրբութեան
 կամ զհիացումն ընդ արուեստ ճարտարութեան որ կան անդ,
 եւ ընդ ճարտարս որք զհանուրց վեհն ամբարձին զայն արձան,
 Որ ոչ ձեռին առաջնոց եւ ոչ միտաց եկն 'ի յայտ:
 Վըսեմութիւն համբէն նստանոր կայ հոլանի:
 Աստուատ կարեն մի առ մի քակել հանել միտք մարդոյ
 Զոսկեղնիկ աւաղոյն առնուլ բղձափ պայմանի,
 եւ գիտել ո՞րքան զօրեն մեծաճեծ գիւտք հանձարոյ:

ԲԺՇԿԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

Ի հոգսն անուանուի Գաղղիայի շոգենաւին
 մէջ պարսկաձ ժանտախտին վրայ բռնի մը
 խորհրդածութիւններ:

ՍԱՐՍԻԼԻԱՅԻ առողջութեան ա-
 տեանին լրագրէն իմացանք որ Ի ուր-
 սոր շոգենաւը երբոր Սարսիլիայի
 նաւահանգիստը հասեր է, իր նաւաւ
 տիններէն մէկը Պուատրոն անունով
 մաքրարանը թողեր է՝ տեսակ մը
 հիւանդութենէ բռնուած ըլլալուն
 համար, որուն արեւելեան ժանտախտ
 ըսեր են: Ըսնիւ ըննելը ոչ միայն
 Լազիպտոսի քառասորդական զգու-
 շութեանը համար օգտակար է, հա-
 պա բժշկական արուեստին համար ալ.
 վասն զի աս զիպուածն ալ ժանտախ-
 տին փոխադրական ըլլալը ցուցնելու
 կը ծառայէ: Մենք աս բանիս վրայ ա-
 ւելի որոշ տեղեկութիւն մը տալ ուզե-
 լով՝ հոս մեր խորհրդածութիւնները կը
 դնենք, ու ասոնք խոհեմ՝ անկողմնա-
 սէր ու պաշարմունքէ ազատ մարդ-
 կանց դատաստանին տակը կը ձգենք:

Ի ուրսորին բռնած ճամբան զիտե-
 լով՝ կը տեսնենք որ գեկտեմբերի 7^{ին}
 Սալթա իրեն նաւաստիներէն մէկը
 մաքրարանը թողեր է. նոյն ամսուն
 12^{ին} Բլեքսանդրիա հասած ժամա-
 նակը մէկ օրիչ նաւաստի մըն ալ հոն
 թողուցեր է՝ նոյն հիւանդութենէն
 բռնուած: Գեկտեմբերի 19^{ին} Պե-
 րութէն Բլեքսանդրիա գալու ժա-
 մանակը՝ Պուատրոնը հիւանդացած

1 Տես երես 180:

ըլլալով՝ շոգենաւին բժիշկը կը հաս-
 տատէ թէ փտեալ ջերմ՝ է: Բնուն
 24^{ին}, այսինքն հիւանդանալէն վեց օր
 ետքը, ձախ աճուկը ուռեցք մը կը
 հանէ հիւանդը:

Ըս բաներէս (որ Սարսիլիայի լը-
 րագրին մէջ իբրեւ ստոյգ կը պատ-
 մուին, ու մենք ալ չենք տարակուսիր
 ասոնց վրայ) կը հետեւի որ Ի ուրսոր
 ըսուած շոգենաւը գեկտեմբերի 7^{ին}
 որ դեռ Սալթա կեցած էր, ինչուան
 գեկտեմբերի 19^ը իրեք հիւանդ ու-
 նեցեր է նաւուն մէջ, որոնցմէ երկու-
 քը փտեալ ջերմէ բռնուած են եղեր.
 երրորդին հիւանդութիւն ալ ինչուան
 հիւանդութե վեցերորդ օրը փտեալ
 ջերմ կը կարծուի եղեր, ու երբոր
 ուռեցքը ելեր է՝ ան ատեն բժիշկը
 կամ նաւապետը կատկածի գացեր են
 թէ ասիկայ ժանտախտ կրնայ ըլլալ.
 ետքը սոյն կատկածը Սարսիլիայի
 մաքրարանին բժիշկը իբրեւ ստոյգ
 հաստատեց: Բայց մեզի բոլորովին
 հակառակ կ'երեւնայ աս կարծիքը,
 վասն զի թէ որ իրենց կարծեացը հի-
 մը ան է թէ հիւանդը ուռեցք ալ ու-
 նեցաւ, ասիկայ բաւական չէ, ինչու
 որ խուլաւոր ջերմն ալ ուռեցք ունի.
 միայն աս տարբերութիւնը կայ որ
 հիւանդութիւնը առաջ երթալէն ե-
 տե կ'երեւնայ ուռեցքը: . . . Պուատ-

1 La fièvre typhoïde.

2 խուլաւոր ջերմին Եւրոպացիք յոշարեն բա-
 ւով typhus կ'ըսեն: Պ. Պետանը ցուցնել ուզե-
 լով թէ Պուատրոնին հիւանդութիւնը արեւելեան
 ժանտախտ չէր, հապա փտեալ ջերմէր, կ'ըսէ
 թէ հիւանդին վրան ելած ուռեցքէն ալ տք չէ խա-
 բուիւ, վասն զի նաև փտեալ ջերմ ունեցողը կրնայ

տրոնին դիպուածը մեկնելու համար խիստ յարմար են աս վկայութիւնները, վասն զի ինքը դեռ չհիւանդացած՝ նաւաստիներէն ոմանք փտեալ ջերմ ունեցան. անկէ զատ՝ արևելեան ժանտախտին ուռեցքը գէթ իրեք օրէն վերջը պէտք է որ ելլէ. ասիկայ խիստ ստոյգ ու հաստատ բան է. ու շատ կ'ուրախանանք հոս նշանելուս, որովհետեւ ինչ գրուածքներ որ ձեռուրնիս անցած է ժանտախտին վրայ, իրենց ըրած գիտողութիւններուն մէջ աս բանիս վրայ յիշատակութիւն մը չեն ըներ :

Լեւի տեղն 'ի տեղը հասկըցնելու համար աս դիպուածը, քանի մը բան ալ ան երկրին վրայ խօսինք՝ ուր որ կը կարծուի թէ Պուատրոն արևելեան ժանտախտէն բռնուեր է. որ Մարսիլիայի օրագրին վերաւեսուչը սաստիկ ըմբռնելով՝ կ'ողբայ՝ թէ ինչ մեծ ձաւոր վտանգի մէջ ընկած է Վաղշիայի 34,000,000 բնակիչը :

Թէպէտ շատ կը ցաւինք որ ան օրագրին դէմ խօսելու կը հարկադրուինք, բայց միանգամայն ուրախութիւն մըն ալ ունինք թէ իրեն ընթերցողներուն մտքէն պիտի փարատենք ան սխալ կարծիքը որ անիկայ կարգալով ունեցեր են : Վարձեալ աս կողմանէ ալ ուրախ ենք որ համարձակ կրնանք ըսել թէ Լազիպտոսի մէջ տասնըութը ամիսէ 'ի վեր ամենեւին ժանտախտ չէ պատահած, ինչպէս որ իրեն Լուողջութեան ատեանին թղթերը կը ցուցնեն :

Երբ օրագրին 4003 թուին մէջ աս բանս ալ դրած է՝ թէ « Երբ իսկ Լազիպտոսի մէջ, ուր որ բռնուեր է հիւանդը, մահտարաժամէ զարնուողները այնչափ քիչ են որ Լաբուպացուց հիւպատոսներէն կրցեր են ծածուկ պահել » : Եւ մտացածին խօսքէն

յայտնի կ'երևնայ որ օրագրին վերաւեսուչը ամենեւին անտեղեակ է Լազիպտոսի թէ քառասորդական զգուշութեանը և առողջութեան ժողովքին, և թէ անոնց կարգերուն կանոններուն : Եւ իրաւ է որ մեր երկրին կարգը կանոնը գիտնալու պարտական չէ. բայց ինչո՞ւ չգիտցած բանին վրայ խօսելէն չզգուշանար :

Լազիպտոսի մէջ քառասորդական զգուշութիւնը այնպիսի կանոններու վրայ հաստատուած է, որ և ոչ պրդտիկ բան մը Լուողջութեան ատեանին կրնայ անձանօթ մնալ. և Լեքսանդրիա նստող գլխաւոր հիւպատոսները իրենց սպասաւորներուն ձեռքովը ան ընդհատ ու ճիշդ տեղեկութիւն կ'առնեն բոլոր երկրին առողջութեանը վիճակին վրայ :

Բայց որպէս զի իմացնենք թէ քառասորդական զգուշութիւնը ինչ վիճակի մէջ է, և ինչ ճշդութեամբ 'ի գործ կը դրուին առողջութեան վերաբերեալ ծառայութիւնները, հարկաւոր կը ճանչնանք մեր ընթերցողներուն համառօտ տեղեկութիւն մը տալ : Վախ դնենք թէ մահտարաժամը տարափոխիկ հիւանդութիւն է, և աս կերպով ուրիշին կ'անցնի. մէյմը՝ անմիջապէս հիւանդին դպչելով. ք, անոր եղած տեղը կենալով. ք, հիւանդին դպած մարդու մը կամ բանի մը դպչելով : Եւ ըսածներէս կը հետեւի որ Պուատրոն մահտարաժամէ զարնուած ըլլալու համար՝ պէտք է որ աս իրեք կերպերէն մէկովը պըշտըկած ըլլայ : Չկրնար ըլլալ որ ան միջապէս հիւանդին դպչելով պըշտըկած ըլլայ, որովհետեւ տասնըութը ամիսէ 'ի վեր Լազիպտոսի մէջ ժանտախտ պատահած չէ : Երբ ստաճառաւ կ'ըսենք՝ թէ նաւ երկրորդ կերպով պըշտըկած պիտի չըլլայ : Հիմա տեսնենք թէ արդեօք ժանտախտը կրցեր է երրորդ կերպով Պուատրոնին անցնիլ, այսինքն հիւանդին դպած բանի մը դպչելով :

Եւ կարծիքը հաստատուելու համար

Նոյնպիսի պալար մը հանել, որովհետեւ աս ջերմ խիստ նման մանուշակ թէ բոլորովին նոյն է խուլաւոր ջերմին հետ որ ուռեցք դուրս կուտայ : Աս բանիս համար շատ երևելի բժիշկներու խօսքերը մէջ կը բերէ, որ մենք դուրս կը թողունք :

պէտք է ենթադրել՝ թէ Պուատրոնը գեկտեմբերի 12^{էն}, որ է Ղըքսանդրիա հասած օրը, ինչուան գեկտեմբերի 14^ը, որ է Ղըքսանդրիայէն ելած օրը, ցամաք ելած ըլլայ, ու Ղոզդուծեան ատեանին զգուշութեւր յանձնուած կամ անկէ գողցուած հին կարասիներէն իրեն համար գնած ըլլայ։ Սեզի կ'երեւնայ թէ աս են թաղութիւնը քիչ մը յանդուգն է. վասն զի բոլոր Ղաղպատսի մէջ մահտարաժամի ձայն մը լսուելուն պէս, հիւանդին տանը չորս դին պահապաններ կը դրուին. թէ որ հիւանդը ունեւոր տնէ է՝ հրաման կը տրուի իրեն տանը մէջ նստելու. իսկ թէ որ ազքատ, մասնաւոր մահտարաժամէ բռնուողներուն համար շինած հիւանդանոցը կը տարուի ամենայն զգուշութեամբ։ Ետքը որպէս զի հիւանդութիւնը յանկարծ չտարածուի, տանը մէջ ինչ կայ չկայ՝ կը վերցընեն, ու հիսուսին կահ կարասիքը Ղոզդուծեան ատեանին մարդիկներուն առջեւ կ'այրեն։ Եւ կարգերը գիտնալէն ետեւ, ինչպէս կրնայ մէկը այսպիսի բան ենթադրել թէ ժանտամահը պատահեր է ու Ղըքսանդրիայի հարիւր հազար բնակիչներէն ծածուկ մնացեր է. ինչպէս կրնայ ըլլալ որ այնչափ մարդիկներէն մէկն ալ նոյն հիւանդութենէն պղծաբեկուեալ առիթ չէ ունեցած, ու միայն Պուատրոնը Սարսիլիայէն գալով՝ մէկէն պղծաբեկուեր է։

Իսկ մը ինչպէս որ կուգայ անանկ հաստատելը՝ առանց պատճառի նոյն վէճին մէջ յաղթութիւն պահանջել ըսել է. վասն զի թէպէտ և ենթադրենք ալ թէ առանց անմիջապէս հիւանդին դպելու՝ ժանտախտը կրնայ ուրիշին անցնիլ, բայց այնպէս ալ դիւրին է ըմբռնելը թէ Պուատրոնին դիպուածին մէջ այսպիսի բան եղած պիտի չըլլայ՝ երբոր զանազան ստոյգ պատճառներ մէկտեղ գալով նոյն բանին սուտ ըլլալը կը ցուցնեն։

(Թերևս ըսէ մէկը մեզի՝ թէ Ղաղպ

տացիք երկայն ժամանակէ՝ ի վեր նոյն երկրին մէջ բնակելով, այնպիսի վարժութիւն մը առած են որ ժանտամահէ չեն պղծաբեկուիր։ — Դնենք թէ ատ բանը կրնայ ըլլալ. բայց շուրջենաւին նաւաստիքը և ճանապարհորդները, որ դէմ ինք օր Պուատրոնին հետ կեցան՝ առանց զգուշութիւն մը ընելու, և ամենեւին վարժութիւն մը չունէին ժանտախտին ազդեցութեանը դէմ, և չէին սորված դարչահոտութենէ ծանրացած այնպիսի օդ մը շնչելու՝ որ ժանտախտէ զարնուողին արտաշնչութենէն առաջ կուգար. ինչպէս կրցան պղծաբեկելն ազատ մնալ։ Սիկէ մարդ մը չիմր անոնց մէջ որ պղծաբեկուելու ենթակայ ըլլար։ Եւ պատճառներով բոլորովին կը փճանայ ան կարծիքը թէ ժանտամահը կրնայ միջնորդաւ՝ այսինքն երրորդ անձի կամ բանի մը ձեռքով ուրիշին անցնիլ, որ վերը իբրեւ պարզ ենթադրութիւն դրինք։

Իսկ ճարակող ժանտախտին՝ համար թէ որ ըսենք թէ փոխադրական չէ, մենք մեզի դէմ խօսած կ'ըլլանք։ Ճարակող ժանտախտ ըսելով, ինչպէս նաև ուրիշ աս տեսակ հիւանդութեց մէջ, ան կ'իմացուի որ ուրիշի վրայ մէկ կամ շատ տեսակ փաստակար ազդեցութիւններ կ'ընէ։ Սմանց կարծեացը նայելով՝ պղծաբեկող ժանտախտին պատճառը Ղաղպատսին երեսէն ելած դարչահոտութիւնն է։ Երգեօք Պուատրոն կերպով մը աս մահառիթ վտանգը քաշեց. բանի մը դիշեր ցամաք երկիր կեցաւ։ — Եւ մենք չենք կարծեր։ Երգեօք նոյն ազդեցութիւնը կամ վտանգը իր նաւուն մէջ զգաց, որ քաղքէն կէս մղոն հեռու երկաթ ձգած կեցած էր նաւահանգստին մէջ։ Երգեօք օդը հաղորդեց իրեն աս ժանտախտը՝ երբոր քաղքին սրտաբաց ճամբաներուն մէջ կը պտտէր. կամ թէ միայն ինքը ենթակայ

զանուեցաւ ժանտամահէն զարնուելու : Եւ տեսաւ եւնթաղըութիւնները մեղի ծիծաղական ու անճոռնի բաներ կ'երեւան :

Ինչուան հիմա բերած ապացոյցնիս միշտ բացասական էին . հիմա այնպիսի դրական ապացոյցներ ալ բերենք՝ որ նոյնպէս մեր կարծիքին հաստատութիւն կուտան : Եւսի Պուատրոնին հիւանդանալէն առաջ երկու հոգի փտեալ ջերմէ բռնուեցան . ետքը Պուատրոն իրեն հիւանդութեանը ինչուան վեցերորդ օրը ան հիւանդութեան ամէն նշանները ցրցուց, և նոյն միջոցին նաեւ ուռեցք ունեցաւ : Եւ ալ ստոյգ է որ արեւելեան ժանտախտին դուրս տուած ուռեցքը՝ էն ուշ՝ հիւանդանալէն իրեք օր վերջը կը տեսնուի . ասկէ զատ՝ նաեւ փտեալ ջերմերու կամ խուլաւոր ջերմերու տեսակներ կան որ ուռեցք դուրս տալը ան հիւանդութեանց մէկ նշանն է . միայն աս տարբերութիւնը կայ որ հիւանդութիւնը բաւական առաջ երթալէն ետքը դուրս կուտան, ու չէ թէ արեւելեան ժանտախտին պէս իրեք օրէն :

Եւսիսի ստոյգ բնութիւնները ներքէն ետեւ, որոնցմով ամենայն իմաստակական փաստերը ու երկբայութիւնները կը լուծուին, ինչպէս կըրնայ մէկը Պուատրոնին հիւանդութեանը տեսակին՝ ու ինչ պատճառներէ առաջ եկած ըլլալուն վրայ տարակուսիլ : Եւսի պատճառները պէտք էր նաւուն մէջ փնտռել, ու չէ թէ ինքնահաճոյ եւնթաղըութիւններ ընել :

Վարելի է որ մէկը մեղի ըսէ թէ Պուատրոնին հիւանդութիւնը ջերմի նմանի, ինչպէս որ խօսեցանք, որովհետեւ հիւանդութեանը հետ երեւցած նշանները ամենայն ճշդութեամբ չեն պատասխաներ բժիշկներուն նոյն ջերմին վրայ ըրած ստորադրութեանը : Եւ բանիս պատասխան կուտանք՝ թէ աս տեսակ ջերմերու մէջ երեւցած զարտուղութիւնները դեռ գիտնալու բաներ են : Եւսի վերջը վերջը բանը

հոս կուգայ որ ըսենք՝ թէ ո՞վ կրնայ բամբասել զմեզ որ չունեցած բաներ, նիս ուրիշին տուած ըլլանք :

Եւսիսի խորհրդածութիւններով չենք տարակուսիր հաստատելու՝ թէ Պուատրոնին հիւանդութիւնը փտեալ կամ խուլաւոր ջերմ մըն էր . բայց քաւ լիցի որ ըսենք՝ թէ Եւսիսի նաւատեացը մէջ նոյն հիւանդութեան տարածուելուն պատճառը՝ զգուշութիւն չըլլալն էր . ընդհակառակն վստահ ենք որ Եւսիսի խուլութեան նաւերուն մէջ առողջութիւն վրայօք եղած կարգադրութիւնները ամենայն կերպով ի գործ կը դրուին : Իսկ որ՝ արժանայարգ բժշկի մը՝ ըսածին ալ նայելով, որուն վկայութիւնը իրաւամբ կրնանք առաջ բերել այսպիսի նիւթի մէջ, « Եւսիս (խուլաւոր ջերմը) պըշտըկող տեսակէն ըլլայ, շատ դժուար է պատճառը իմանալ » :

Վիզլէն ի վեր մեր նպատակը ան էր՝ որ քանի մը ճշմարտութիւններ բացայայտ ցուցնելով՝ բժշկութեան արուեստին ծառայութիւն մը ըրած ըլլանք . իսկ կրիտիսութիւն ընել ուրիշ տեսչութե մը գործբերուն վրայ, որ սրբազան պաշտօնով հասարակաց առողջութեանը վրայ հոգ կ'ընէ՝ ամենեւին չենք ուզեր : Արնան ըլլալ այնպիսի անձինք, որ մեր աս պատճառներովը բաւական չհամոզուին . մենք աս նիւթիս համար վիճաբանական պատասխան մը պահանջելու միտք չունինք . բայց թէ որ մէկը մեր խօսքերուն չարամտութեամբ մեկնութիւններ տալու ըլլայ, անոր դէմ կը բողոքենք :

Եւսիսի մեր գրուածքը դեռ մամուլին մէջն էր, Եւսիսի լրագրին մէջ հրատարակուած՝ Եւսիսի շոգեւաւուն բժշկին մէկ նամակը հասաւ, որ հոս կը գտնենք իբրեւ վաւերական բան : — Եւսի բժիշկը այն դիպուածին վրայ տարակուսական կերպով կը խօսի,

այսինքն Պուատրոնին հիւանդութեանը ինչ ըլլալուն վրայ որոշ կարծիք մը չունի . բայց միանգամայն իրեն տազնասլը կը յայտնէ՝ թէ ինչպէս վճռաբար մահտարածամի անուն տրուեր է ան հիւանդութեանը : Բը ժըշկին տարակուսիլը հոս խիստ շատ կը զօրէ , որովհետեւ բժշկութեան արուեստէն հասկըցողը միայն ինքն էր , ու սկիզբէն հիւանդութեն ընթացքը դիտեր էր :

Եւ մենք աս ալ կ'իմացընենք մեր ընթերցողներուն՝ որ եթէ նոյն բժիշկը Պուատրոնին հիւանդանալէն առաջ եղած պարագաները քննէր , և յիշեալ ըլլար թէ ուռեցքը անմիջապէս արեւելեան ժանտախտին նշանը չէ , բոլորովին կը փարատէին իրեն տարակոյտները , և ալ չէր երկբայեր Պուատրոնին հիւանդութեան վրայ :

Պարոն Պետանը աս համական գըրուածքէն ետքը ան նամակն ալ հրատարակեր է , որ մենք հարկ չհամարեցանք թարգմանել : Եւ յուսանք որ աս քաղուածոյ թարգմանութենէս ալ կ'իմանան մերոնք Պարոն Պետանին քաջութիւնը , ու մեր ազգին նաեւ օտարաց առջև պատիւ ընելը . որով թերեւ իրենք ալ քաջալերուին դիտութեանց ու արհեստից մէջ օրէ օր յառաջանալու , մէկ կողմանէ ալ իրենց հանձարը չծածկելու :

Հ . Տ . Թ

ՎԵՐՏԱՌՈՒԹԻՒՆ

ԳԵՐԵՂՄԱՆ ԱՆՅՈՐԴ :

Ե՛րբ անցորդ . այլ ընդ մը և երթիցես ,
Ամենայն ճանապարհ այսր անցէ գրեզ :

ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԳԻՏՈՒԹԻՒՆ

ԵՐԿՐԱԳՈՐԾՈՒԹԻՒՆ

ԶԻԹԵՆԻ :

ԶԻԹԵՆԻՆ հին ատենի խիստ անուանի ծառերէն մէկն է . բանաստեղծները ասոր վրայ երգեր կը շինէին , պատմիչները շատ գովեստներ կը գրէին . շատ պատկերներու ու արձաններու վրայ ասոր տերեւներէն ձեւացուցած պատկներ կը գտնուին . իսկ ճիւղերը՝ որ խաղաղութեան նշան են , շատ յիշատակարաններու վրայ փորուած կը տեսնուին : Զիթենիին այսչափ յարգի բան ըլլալուն պատճառը ուրիշ բան չէ , բայց եթէ իրեն անոյշ ու յստակ եղը որ իր սլետողներէն կը հանուի :

Հին ատեն միայն ձիթենիէ եղ կը հանէին . պատուոյ համար աս եղը մեռելներու խարուկին վրայ կը սըրուէին , ու Լստուծոյ զոհի տեղ կ'ընծայէին : Ինչպէս հիմա եկեղեցականաց՝ հին ատենն ալ իբրեւ սրբազան կնիք՝ քահանայապետներուն ճակատը ձէթ կը քսէին , նաեւ թագաւորները ձէթով կ'օծէին , ինչպէս նաեւ քաղաքացիներէն շատերը՝ բաղնիքէն ելլալէն ետեւ : Եւ որովհետեւ ձէթին գործածութիւնը խիստ շատ էր , ամէն ջանք կ'ընէին որ ձիթենիի մշակութիւնը շատնայ , ինչուան պարգևներ ալ կուտային՝ ձիթենին աղէկ ու առատ մշակողներուն . և ով որ առանց հրամանի մէկ ձիթենի մը կըտրէր , կը պատժէին :

Հիմա ալ շատ երկիրներ մասնաւոր փոյթ ունին ձիթենիին մեծցընելու , ու իր բերած շահը բաւական յորդորանք է որ ետեւէ ըլլան մարդիկ ու շատցընեն :

Զիթենին Լսիայի բոյս է . առաջ Լսիիկէի տաք ու բարեբեր երկիրներուն մէջ անկուելով խիստ բազմացաւ ,